

Vystomojo bendradarbiavimo strategija Moldovai 2022–2025 metams

Moldovos situacijos įvertinimas

Lietuvos teikiama parama skirta 2016 m. liepos 1 d. įsigaliojusio ES ir Moldovos asociacijos susitarimo (AA/DCFTA), įskaitant jo nuostatas dėl išsamios ir visapusiškos laisvosios prekybos erdvės, nuostatų įgyvendinimui, reformų stiprinimui ir Moldovos europinės integracijos siekių išlaikymui.

Po 2020 m. lapkričio 11 d. įvykusių prezidento ir 2021 m. liepos 11 d. išankstinių parlamento rinkimų Moldovoje susidarė palankus politinis momentas, pasinaudojant AA/DCFTA teikiamais privalumais, spartinti proeuropietiškas reformas, idant būtų pasiekta negrįžtama pažanga su ES.

Moldova yra asocijuota ES narė, šalis pabrėžia savo europines aspiracijas, norą stiprinti ES asocijuotų šalių trejeto (toliau – 3AA) bendradarbiavimo formatą, tikisi ilgalaikės vizijos ir strateginių tikslų bei pažangos kalbant apie integraciją į ES bendrąją rinką, energijos ir skaitmenines rinkas. Moldova pasisako už aktyvesnę bendradarbiavimą saugumo (pvz. Europos hibridinių grėsmių centras ir kt.), kovos su korupcija, aplinkosaugos srityse.

Moldova yra viena skurdžiausių Europos šalių. 2020 m. šalies BVP sumažėjo 7 proc. ir sudarė 4 512 JAV dolerių vienam gyventojui. Šalies ekonomikoje labai svarbios mažosios ir vidutinio dydžio įmonės (toliau – MVĮ): 2018 m. MVĮ atstovavo 98,7 proc. visų įmonių ir jose dirbo 59,8 proc. darbo jėgos. Kitas aspektas – didelė emigracija (ypač jaunų žmonių ir aukštos kvalifikacijos darbuotojų; 0,8 mln. šalies piliečių gyvena svetur).

Tarptautinių donorų, visų pirma ES, veikla šalyje

Moldovoje veikia itin didelė tarptautinių donorų bendruomenė – ne tik dvišaliai, bet ir daugelio JT organizacijų (UNICEF, UNDP, WHO, Pasaulio banko – iš viso daugiau kaip 20), ESBO, EIB, ERPB ir kt. padaliniai, užsienio šalių nevyriausybinėse organizacijų (JAV, Vokietijos) atstovybės. Veiksmingai Moldovoje veikia EED (*European Endowment for Democracy*).

2021 m. Moldovoje pradėta vykdyti AAP 2020 programa; pagrindinės paramos kryptys: 1) parama vietos bendruomenėms (gyvenimo kokybė, ekonominis ir socialinis atsigavimas); 2) parama teisingumo sektoriaus reformai (skaidrumas, atskaitomybė, prieinamumas), **ši komponentą deleguotojo bendradarbiavimo būdu administruos Centrinė projektų valdymo agentūra (CPVA), dalyvaus Lietuvos ekspertai**; 3) parama regionų žiniasklaidai; 4) atsparumo krizėms didinimas sveikatos sektoriuje; 5) parama finansų sektoriaus stiprinimui (priežiūra ir rizikos valdymas).

Šalies partnerės poreikiai

Valstybės funkcionavimui gyvybiškai svarbi donorų parama. Būtinai praktinių kiekvienam gyventojui naudingų ir aiškiai apibrėžtų reformų (aplinkosaugos, vandens resursų naudojimo, telekomunikacijų, tarptautinio susisiekiavimo ir kt. srityse) įgyvendinimas. Kitas svarbus aspektas – kova su korupcija ir jos rezultatų viešinimas. Remiantis organizacijos „Transparency International“ 2019 m. paskelbtais duomenimis, pagal korupcijos indeksą Moldova užima 120 vietą iš 180. Korupcijos mažinimas ir aktyvesnė kova su korupcija yra vienas didžiausių Moldovos iššūkių. Nors

buvo priimta nemažai antikorupcinių įstatymų, jų įgyvendinimas stringa. Moldovos teisingumo reforma vyksta sunkiai. Esminė šalies pažangos sąlyga – teisės viršenybės principo įgyvendinimas, kuris paskatintų ir atkurtų piliečių pasitikėjimą valstybe, sudarytų sąlygas verslo plėtrai ir investicijų aplinkai pagerinti.

Dar vienas aspektas – svarbu telkti paramą valstybiniam sektoriui (valstybės institucijoms). Resursų perkėlimas į lygiagrečias struktūras (NVO), o ne valstybei stiprinti, neužtikrina laukiamos pažangos.

Galimos nišos Lietuvos indėliui (partnerystei): valstybės partnerės arba visuomenės poreikiai, kitų donorų veikla ir Lietuvos viešojo sektoriaus, NVO ir verslo įsitraukimo galimybės

Lietuvos interesas:

- išlaikyti Moldovą europinio vystymosi kelyje, spartinti reformas, stiprinti ES paramą AA/DCFTA įgyvendinimui, didinti pridėtinės ES vertės matomumą gyventojams, remti judėjimą link ES (gilesnė sektorinė integracija ir integracija į ES vidaus rinką);
- remti ir aktyviai dalintis sukaupta patirtimi, ypač viešajame sektoriuje, įgyvendinant politines, ekonomines ir socialines reformas, stiprinant demokratinę visuomenės raidą. Pasinaudojant tarptautinių donorų paramos mechanizmais perduoti Lietuvos ekspertinę patirtį – veiklos modelius, inovatyvius sprendimus reformoms Moldovoje įgyvendinti, skatinti Lietuvos institucijų dvišalį bendradarbiavimą, identifikuoti konkrečius poreikius kiekviename sektoriuje, siųsti Lietuvos ekspertų į Moldovos institucijas, rengti mokymus Moldovos institucijų atstovams;
- svarbu planuoti daugiašalių instrumentų taikymą, tam tikslui rekomenduojama apsvarstyti naują Lietuvos įnašą į E5P fondą (*Eastern Europe Energy Efficiency and Environment Partnership*), kuris įgyvendina svarbius infrastruktūrinius ir aplinkosauginius projektus. Per dalyvavimą šiame fonde žymiai išsiplėčia Lietuvos paramos poveikio laukas, pagerėja šalies kaip donorės matomumas.

Lietuvos vykdytos vystomojo bendradarbiavimo veiklos turinys ir tikslai

2005–2020 m. Vystomojo bendradarbiavimo ir paramos demokratijai (VBPD) programos lėšomis Užsienio reikalų ministerija **finansavo 143 dvišalių projektų įgyvendinimą suteikdama daugiau nei 1,1 mln. eurų.**

2019–2021 m. paramos sritys: 1) Asociacijos susitarime numatytų reformų įgyvendinimas; 2) moterų socialinis ir ekonominis įgalinimas; 3) demokratijos ir pilietinės visuomenės stiprinimas, kova su korupcija ir dezinformacija.

Moksleivių švietimas STEM sektoriuje. Nuo 2017 m. Lietuva yra viena iš „GirlsGoIT“ programos rėmėjų Moldovoje. Programos tikslas – rengti merginas studijoms ir karjerai mokslo, technologijų, inžinerijos ir matematikos srityse. Nuo 2015 m. veikianti švietimo ir informacinė kampanija „GirlsGoIT“ leido 543 moksleivėms įgyti žinių programinės įrangos kūrimo, inžinerijos ir elektronikos srityse. Programa veikia visoje Moldovoje, įsteigta 17 vietinių klubų skirtinguose miestuose.

Transporto saugos institucijų bendradarbiavimas. Nuo 2018 m. Lietuvos transporto saugos administracija bendradarbiauja su Moldovos ekonomikos ir infrastruktūros ministerija, perduoda žinias kolegoms Moldovoje kelių, jūrų, geležinkelių ir oro transporto srityse. Parengta transporto

reguliavimo teisės aktų analizė, reguliavimo institucijų veikimo gairės. Moldovos valdininkai apėlankė strateginius Lietuvos transporto objektus (jūrų uostą, geležinkelius ir kt.).

Lietuva aktyviai dalyvauja ES Dvynių projektuose Moldovoje. 2010–2021 m. Lietuvos institucijos laimėjo 12 projektų atrankų įmonių valdymo ir rizikos valdymo finansų sektoriuje (2021 RO/NL), maisto saugos (2020 AT/PL), profesinio mokymo sistemos efektyvumo (2018 FI/EE), pinigų plovimo prevencijos ir kovos su korupcija (2018 PL/DE; 2017 RO/FI), policijos ir muitinės modernizavimo (2018 PL; 2017 IT), medicinos ir vaistų sistemos (2016 PL), maisto saugos (2016 LV/SE), valstybės tarnybos sistemos modernizavimo (LT 2014), veterinarijos sistemos stiprinimo (2010 UK) ir vartotojų apsaugos (2010 UK) srityse.

Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo politikos kryptys Moldovoje 2022–2025 metams (iki 3 krypėiu)

Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo strateginiai tikslai remiasi Moldovos poreikiais, Lietuvos Respublikos Vyriausybės programa ir ES Rytų partnerystės politikos prioritetais.

Pagrindiniai principai: 1) didinti tikslingą paramą eurointegracijai, demokratijos ir laisvės erdvės plėtrai ES kaimynystėje; 2) mažinti vystomojo bendradarbiavimo fragmentiškumą, remtis ilgalaikiais tikslais; 3) planuojant veiklas, atsižvelgti į EK *Team Europe* principus, darniai stiprinti bendras pastangas; 4) pirmenybę teikti konkretiems pokyčiams tikslinėse srityse, kuriose akivaizdi Lietuvos pereinamojo laikotarpio sukauptos patirties pridėtinė vertė; 5) dalintis viešojo sektoriaus reformų patirtimi (*Public Sector Expertise*); 6) išlaikyti dvišalių intervencijų kompaktiškumą ir tikslingumą; 7) aktyviai taikyti esamas vystomojo bendradarbiavimo priemones, ypač ES Dvynių projektus ir deleguotą bendradarbiavimą ES projektuose; 8) horizontaliai taikyti ES Lyčių lygybės veiksmų plano (LLVP III) nuostatas; 9) horizontaliai taikyti ES žaliojo kurso nuostatas, skatinti tvarų gamtos turtų naudojimą, atliekų perdirbimą ir antrinių žaliavų naudojimą.

Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo strategijos sektoriniai prioritetai Moldovoje:

1 STRATEGINIS PRIORITETAS: STIPRINTI MOLDOVOS ADMINISTRACINIUS IR INSTITUCINIUS GEBĖJIMUS ĮGYVENDINANT REFORMAS, SUSIJUSIAS SU ASOCIACIJOS SUSITARIMU, PERDUOTI VIEŠOJO SEKTORIAUS REFORMŲ PATIRTĮ

Tikslas: Padėti įgyvendinti ES asociacijos susitarimą ir būtinas reformas, stiprinti valstybės institucijų administracinius gebėjimus.

Veikla: 1) keistis žiniomis ir patirtimi optimizuojant, artinant prie ES standartų viešąjį sektorių; 2) prisidėti vykdant teisės derinimą transporto srityje; 3) aktyviai įsitraukti į tarptautinių donorų, ypač ES lėšomis finansuojamų programų ir projektų įgyvendinimą. Prioritetas teikiamas reformoms teisingumo sektoriuje, tęsiami pradėti darbai pinigų plovimo prevencijos ir kovos su korupcija, policijos bei muitinės modernizavimo, valstybės tarnybos sistemos modernizavimo srityse, vartotojų teisių apsaugos sistemoje; 4) didinti Lietuvos įnašą į E5P fondą, kuris įgyvendina svarbius infrastruktūrinius ir aplinkosauginius projektus; 5) tęsti Aplinkos ministerijos administruojamo Klimato kaitos fondo lėšomis diegiamų saulės jėgainių projektus; 6) prisidėti stiprinant šalies radiacinės saugos ir branduolinio saugumo kompetencijas.

2 STRATEGINIS PRIORITETAS: VISUOMENĖS ATSPARUMO DEZINFORMACIJAI STIPRINIMAS, PABRĖŽIANT SOCIALINIUS IR ATSPARUMO KRIZĖMS ASPEKTUS

Tikslas: Įtraukti pilietinę visuomenę į valdymą ir reformų procesų formavimą, dalyvaujamąją demokratiją, kovą su korupcija, teisinės valstybės principų propagavimą, remti nepriklausomą žiniasklaidą ir lyderių gebėjimus strategiškai komunikuoti.

Veikla: 1) skatinti pilietinės visuomenės aktyvumą ir remti nevyriausybių organizacijų bendradarbiavimo projektus; 2) teikti paramą nepriklausomai žiniasklaidai; 3) perduoti Lietuvos patirtį kovojant su dezinformacija.

3 STRATEGINIS PRIORITETAS: LYČIŲ LYGYBĖS PLĖTRA

Tikslas: Tęsti ir plėtoti lyčių lygybę įtvirtinančias programas ir projektus, kaip numatyta Vystomojo bendradarbiavimo ir humanitarinės pagalbos įstatyme ir ES Lyčių lygybės veiksmų plane III 2021–2025 m. Skatinti merginas ir moteris domėtis ir rinktis tiksliausius mokslus (mokslo, technologijų, inžinerijos ir matematikos) profesinei karjerai, taip laužant lyčių stereotipus, atveriant platesnes galimybes gauti vienodą atlygį už tapatų darbą ir užtikrinti paklausią profesiją ir patikimą gyvenimo šaltinį.

Veikla: 1) rengti merginas ir moteris studijoms ir karjerai mokslo, technologijų, inžinerijos ir matematikos srityse; 2) skatinti mokymąsi, kvalifikacijos kėlimą, naujų kompetencijų įgijimą siekiant lygiavertiškai naudotis skaitmenine transformacija, perėjimo prie žaliojo kurso teikiamomis karjeros ir verslo galimybėmis.